

Balázs Géza: Nyelvünkben a világ. Budapest, Ister Szolgáltató, Kereskedelmi és Kiadó Kft., 2002, 270 l.

Az új kötetet anyanyelvünk kultúrájának egyik ismert művelője írta; tárgya a nyelvművelés és nyelvvédelem, mint ilyen, elsősorban a nyelvi kérdések, a beszédstílus és a nyelvhelyesség iránt érdeklődő nagyközönségnek szól, de a szakember szintén talál benne újszerű észrevételeket. A globalizációval járó társadalmi, kulturális és nyelvi változások kiemelkedő témái e könyvnek, mint ahogy a szakembereknek szóló előző kötetben is: Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón (Budapest, 1998).

A jelen könyv a szerzőnek 1994-től napjainkig, főképp az elmúlt néhány évben közölt írásait és felolvasásait tartalmazza, 72 cikket divatos nyelvi jelenségekről, friss szavakról és szólásokról, kritikai észrevétel és eredetmagyarázat kíséretében. Balázs gyakran javasol más szót, kifejezést a helytelennek tartottak helyébe, de ő nem tartozik a szélsőséges puristák közé – megjegyzem, mai nyelvművelőink sem azok –, és mindenkit óv a magyartalanságokat ledorongoló hangnemtől is.

A kötet leghosszabb cikke (41–64), *A genius loci és antigenius loci* ötvözete a nyelvi kultúrának és Balázs Géza „életpályája” (legfeljebb a felénél tart még) leírásának, amelyben bemutatja szűkebb pátriáját, Rákos mezejét és környékét. Megtudjuk, hogy egyetemi tanulmányait magyar-népművelés szakon kezdte, néprajzzal folytatta, majd érdeklődése a nyelvtudomány felé vitte, hiszen édesapja, P. Balázs János (†1990), kedves kollégánk a Nyelvtudományi Intézetben szintén nyelvész volt, bár nem kívánta fiát erre a pályára ösztönözni.

A szerző stílusa gördülékeny, olvasmányos, gyakran sziporkázó, és nem szűkölködik találó neologizmusokban (*antigenius; nyelvstratégia a nyelvpolitika, nyelvi tervezés helyett; névérzelem;*

névháború stb.). Stílusa azonban olykor tömör, és nyelvi példák nélkül nem mindig világos, például: „A kommunikációt főként emberi környezetben alkalmazzuk” (89). Itt az állatok jeladására gondol a „főként” kiemelésével?

A szerző nézeteivel teljesen egyetérthetünk. Több helyen hangsúlyozza, hogy minden nyelv jövője, a magyaré is akkor biztos, ha azon a nyelven a művészetek, a tudomány, a szakmák minden kérdését ki lehet fejteni, meg lehet magyarázni, és nincs szükség egy másik nyelv, egy világnyelv, az angol használatára, ahogy ez pedig számos régi irodalmi nyelv és a harmadik világ nem egy nemzeti nyelve esetében történik (22). Balázs szorgalmazza a nyelvtan tanítását az iskolákban, amely sajnos gyakran a tanárok felkészületlensége miatt háttérbe szorul. Szót emel nyelvjárásaink művelése, fenntartása érdekében, és hibáztatja a tömegtájékoztatót, amelyben a nyelvjárási változatoknak semmi szerepe sincs.

Balázs némely kitétele, kijelentése vitatható vagy éppen téves. Közülük hozok fel néhányat mutatóba.

„...Ausztia, Svájc önálló ország, mégsem beszélünk külön svájci vagy osztrák német nyelvről” (16). Nos, ha osztrák nyelv nincs is, de külön svájci nyelv, Schwyzertütsch van, ugyan nem államnyelv, de a nyelvtudomány külön germán nyelvnek tartja; az államnyelv Svájcban a német, a francia és az olasz (a rétoromán nemzeti nyelv), de a Schwyzertütsch az ország keleti felében élő lakosság (a többség) mindennapi beszélt anyanyelve, intézményekben, nyilvános helyeken ez él, sőt írásban is előfordul, és népi irodalma van (mint az osztrák nyelvjárásoknak is).

Balázs hivatkozik azokra, akik a magyart nehéz nyelvnek tartják, bár szerinte a kínaival és az egyiptomival (óegyiptomival?) összehasonlítva talán könnyebb (25). De a nyelvek „nehéz” vagy „könnyű” volta nem nyelvtudományi kategória, inkább pszicholingvisztikai probléma, hogy ki (ti. a felnőtt) milyen nyelven tanul meg könnyebben vagy nehezebben. Habár e kérdésről felmérések nem történtek, bizonyára több egyéni sajátosság függvénye, például az illető anyanyelve és a tanulandó nyelv szerkezetének különbsége, a nyelvet beszélő nép iránti érzelmek (elfogultság kedvező vagy kedvezőtlen irányban; például nálunk korábban az orosz kötelező oktatásnak gyenge eredményei voltak) stb.

A szerző sajnálja, hogy a *krumpli*, *spenót* és *disznó(hús)* kiszorul a használatból a *burgonya*, *paraj* és *sértés* éttermi megnevezésének a javára (173). Ez az elnevezési különbség nem új, évtizedek óta így van, talán a magyar vendéglői kultúra bevezetése óta, és nem tekinteném hibának, hogy a köznyelvi és a szaknyelvi elnevezés közt különbségek adódnak, gondoljunk például a *taxi* és a *bérgépkocsi* használatára, noha e tekintetben a köznyelvi *taxi* az idegen, és a *bérgépkocsi* a magyar (nyelvújítási) kifejezés.

„Szükség van jogszabályi támogatásra” ... „Nyelvtörvényre szerintem nincs szükség” (146) – némi ellentmondás ugyanazon az oldalon. E kötet megjelenése óta már megszületett a nyelvtörvény, majd a gyakorlat fogja megmutatni, hogy beválik-e. Én magam inkább megadóztattam volna az idegen és nyelvileg is hibás cégtáblákat, plakátokat. De nyelvünk művelésére az iskolában, a tömegtájékoztatóban és a mindennapi életben szükség van.

Olykor a kitűnően fogalmazó Balázs is vét a jó stílus ellen, és használ minden nyelvvédő által ostromozott szavakat, például: „szükséges az odafigyelés, a nyelvújítási érzékenység és kedv” (143).

Hiányolom, hogy a cikkek végén nincs megadva megjelenési helyük, csak a megjelenés évszáma.

Összefoglalva úgy látom, hogy Balázs kötete jó áttekintést ad mai élőnyelvünk jellegzetességeiről, és remélem, hogy eljut az érdeklődő nagyközönséghez, azokhoz is, akik korábban nem (ma úgy mondjuk: nem igazán vagy igazán nem, vö. 222) érdeklődtek nyelvi kérdések iránt.

A könyvet Luzsica Lajos Árpád illusztrálta néhány ötletes, tréfás karcollal.

Fodor István